

23

1788

7

GODOFREDI HESSELI
 REIPUBLICAE NORIMBERGENSIS ADVOCATI
 EXTRAORDINARI
 COMMENTATIO
 DE
 IVRIBVS CIVITATVM
 MEDIATARVM
 IN GERMANIA.

P. 114.

ALTORFII ET NORIMBERGAE
 APVD GEO. PET. MONATH
 C1D13CCLXXXVIII

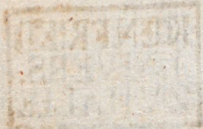
KÖNIGLICH
 UNIVERS.
 ZV HALLÉ

GODFREDI HESSELI
REPUBLICAE NORIMBERGENSIS ADVOCATI
EXTERIORIS

COMMEMORATIO
DE
MUTATIONIBUS CIVITATUM
MEDICARUM
IN GERMANIA

MAGISTRO ET NORIMBERGENSI
ADVOCATO ET MORTALI

SIQVARI INCLITAE MYMIMO
MSACRI ROMANI IMPERII
LIBERAE
REIPVBLICAE
NORIMBERGENSIS
SENATI
SPLENDIDISSIMO
PERILLVSTRI BV S AC GENEROSISSIMIS
DOMINIS DOMINIS
DVVMVIRIS
TRIVMVIRIS
SEPTEMVIRIS
CONSVLIBVS
SENATORIBVS
PATRIBVS PATRIAE OPTIMIS
MAECENATIBVS ATQVE PATRONIS
INDVLGENTISSIMIS

OMNIVM RERVM MODERATORIS
IN IGVERNANDA REPUBLICA AVXILIVM
FORTVNATISSIMOS CONSILIORVM

SUCCESSVS

AMPLISSIMVM VITAE SPATIVM
PERPETVVM FAMILIARVM ILLVSTRIVM

FLOREM

OMNIAQVE FELICITATIS GENERA
PIO ANIMO PRECATVS

HOC QVALECVNQUE SPECIMEN INAVGVRALE
OMNI QVA PAR EST OBSERVANTIA

SACRVM ESSE CVPI

TANTORVM NOMINVM

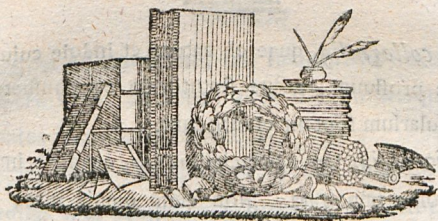
CONSILIVS

SENATORIVS

PATRIAE OPTIMIS

MARCELLVS OBSERVANTISSIMVS

INDVCTOR

INTROITVS.

§. I.

Inter eas materias, quae singulari pertractatione adhuc indigent, nulla certe dignior, nullaque mihi utilior videtur, quam ea, quae municipalium Germaniae civitatum iura continet.

Exstant quidem permultae iam dissertationes, in quibus varia quae ad municipalium civitatum iura spectant, dispersa deprehenduntur, tantum tamen adest, ut materia ista penitus sit exhausta, ut potius eam in meliorem ordinem redigentem variaque adhuc adiicientem, opus supervacaneum me suscepturum esse, haud censeam.

§. II.

DE FONTIBVS IVRIVM CIVITATVM MVNICIPALIVM
IN GERMANIA.

Quod ad fontes attinet, ex quibus municipalium civitatum iura hauriri debent, praecipue huc referre placet.

I.) *Iura collegialia*, quae ex natura et indole cuiusvis civitatis profluunt, atque statutorum et consuetudinum particularium fontem constituunt.

II.) *Privilegia*, tam a principibus suis, quam ab imperatoribus olim impetrata. Non enim omnia iura, ex iure universitatis collegiali descendunt, sed permulta, uti pluribus infra ostendam, summi imperantis concessione vel expressa vel tacita innituntur. Nequaquam vero ipsa iuris civitatem condendi concessio, quae olim unius erat imperatoris, hodiernum ab eo dependet, sed vi superioritatis territorialis postea cum omnibus imperii statibus communicatae, ius illud ab ipsis exerceri potest. a)

III.) *Pacta atque Recessus Provinciales.*

IV.) *Leges et consuetudines Provinciales.*

V.) *Analogia singularum Provinciarum vel potius civitatum municipalium cuiusdam territorii.*

VI.) *Vniuersalis municipalium Germaniae civitatum analogia.*

Inprimis autem hic quadam circumspectione opus est, ut veteres nempe civitates mediatae, atque tales, quae olim immediatis imperii civitatibus adnumerabantur, a recentiori tempore civitatis iure exornatis probe discernantur. Illae enim tantis per saepe iuribus hodie adhuc fruantur,

tuntur, ut nullum ferme, nisi solummodo immedietatem excipere velis, discrimen inter illas, nostrasque imperii civitates immediatas intercedat.

Afferam solum nonnullas urbes tam insignibus iuribus praeditas e. g. Moguntiam, Brunsvicum, Rostochium etc.

VII.) Ius Romanum.

Constitutio, aequae ac iura municipiorum Romanorum, a nostris quidem civitatibus mediatis, mirum in modum distant.

Municipes erant, uti *Gellius Noct. Attic. Lib. XVI. cap.*

13. ait: cives Romani in municipiis legibus suis et suo iure utentes, muneris tantum cum populo Romano participes, a quo munere capessendo appellati videntur, nullis aliis necessitatibus, neque ulla populi Romani lege adstricti, nisi populus eorum fundus factus sit.

In plerisque quoque ea reipublicae forma fuit instituta, quae imaginem quandam speciemque reipublicae Romanae referret.

Nam si ordines quaeramus, decuriones, equites et plebem inveniemus, si consilia publica, in senatum et populum; si magistratus et sacerdotes, in dictatorem, II. viros, IV. viros, censores, aediles, quaestores, et flamines municipiorum incidemus.

Neque

Neque fundi, uestigalia, ac aerarium deerant hisce civitatibus, quorum reditus inprimis impendebantur in moenia, pontes, vias, theatra, aliaque aedificia ac *urbis ornamenta*. etc. b)

In eo vero civitates imperio Romano Germanico nexu mediato devinctae, cum Romanorum municipiis quodammodo convenire mihi videntur; quod

- 1) urbes nostrae mediatae etiam autonomia limitata, quid? quod multae illimitatae utuntur.
- 2) Sunt porro illis magistratus, quorum potissima cura in urbe rite tuenda atque conservanda continetur.
- 3) Nec non fundi atque patrimonium universitatis, quorum reditus in utilitatem civitatis impendantur necesse est.
- 4) Deinde nonnulla Romanorum municipia, quae civitatem Rom. optimo iure ita consequentur, ut et tribui certae adscriberentur, suffragii iure gaudebant. Licet autem in plerisque Germaniae regionibus, ordines Provinciales ex Praelatis, Nobilibus et Urbibus consistant, sicque et urbes mediatae in comitiis provincialibus suffragium ferant; ingens tamen a Romanorum comitiis discrimen, tantaque generatim si internam oeconomiam urbium Germanorum provincialium spectes, in his rebus distantia, atque diversitas, ut vel verbum addere necessarium haud censeamus. c)

Nihi.

Nihilofecius tamen aliae saepe quaestiones, quarum fufius infra faciam mentionem, occurrere possunt, ubi decisio potissimum ex Romanorum legibus hauriri debet.

- a) PÜTTER's *historische Entwicklung der heutigen Staats - Verfassung des deutschen Reichs III. Tb. p. 267.* Sic Iohannes Georgius I. Saxoniae Elector, sine speciali concessione Caesaris, in confiniis Bohemiae, condidit novam civitatem, dictam *Iobann-Georgen-Stadt Pfessinger* ad Vitriar. T. III. p. 146. Pari modo A. 1775. Landgravius Hassocasselanus pagum Gerstallmerode dictum, vasibusque fuforiis celebrem nulla adhibita concessione caesarea, ut commercia ibi magis florent, iurium civitatis participem reddidi.
- b) CAROLI SIGONII *Tract. de antiquo iure civium Romanorum Italiae. Francof. 1593. Lib. II. c. 6 sq.*
- c) WALDSCHMIDT *de differentiis municipiorum et urbium Germ. medietarum, Marburgi Cattorum 1749.*

§. III.

DE IVRIBVS SINGVLORVM CIVIVM MVNICIPALIVM IN GERMANIA.

Priusquam vero ad descriptionem iurium singulorum municipalium civium progredior, necessarium esse duco, ut notionem urbis municipalis, arduam sane praemittam.

Denotat autem, locum superioritati territoriali obnoxium, peculiari ut plurimum magistratu utentem atque pleno commercii civici iure exornatum.

B

Existunt

Existunt quidem in Germania nonnulli vici, commercii civici iure, quid? quod iure unionum s. gildarum praediti; verum enim vero maxima tamen ex parte isti non pleno commercii civici iure gaudent, exceptionemque a regula constituunt. a)

In praecipuis singulorum civium municipalium praerogativis, ex observantia plurimisque ordinationibus provincialibus illis competentibus, nominari meretur;

A) Facultas adspirandi ad dignitates, honores, et officia publica, quae in hac vel illa civitate obtinent, ad quae capeffenda civibus aditus saltim pateat necesse est.

B) Competit porro solummodo civibus *ius utendi rebus universitatis*. Nec non

C) *ius acquirendi bona immobilia in urbe vel eius campimarchia sita*. Ob utilitatem enim publicam in multis statutis atque ordinationibus provincialibus alienatio praecipue bonorum immobilium in extraneos et peregrinos prohibita legitur; ita ut libera civibus refuso pretio, eiusque annexis, facultas eiusmodi bona immobilia vendita, actione nullitatis revocandi competat.

Sic in civitate *Budissensi* ius acquirendi bona immobilia in eius campimarchia sita, extraneis plane denegatur. b)

Eadem dispositio *Campoduni* quoque deprehenditur. c)

In

In marchia *Badensi* poena nullitatis et multa decem florenorum contravenientibus est imposita.

In ducatu *Württembergico* omnibus civibus ac subditis facultas concessa est res immobiles post annum 1536. in extraneos alienatas perpetuo revocandi atque reluendi. d)

Iure *Norico* quoque venditio bonorum immobilium superioritati civitatis obnoxiorum ad extraneos plane est prohibita. Quod si vero tales qui reipublicae iurisdictioni haud subsunt bona immobilia, successionis, donationis, aliove titulo adquirant, intra unius anni spatium civi ea vendere iuventur. e)

D.) In aliis contra Germaniae regionibus civibus prae exteris intuitu bonorum immobilium *ius retractus territorialis* adscribitur. Hic retractus autem a subiecto et personis quibus et contra quas competit, in *communem* et *specialem* dividi potest.

Communis est, qui omnibus subditis et civibus unius territorii, contra omnes subditos et cives alterius territorii competit.

Specialis vero retractus (*Marktlofung*) a civibus unius civitatis contra cives alterius civitatis eiusdem tamen territorii exercetur. Afferam saltem nonnullas provincias in quibus ille retractus communis viget.

Sic in *Electoratu Palatino* hoc ius expresse concessum est, hifce verbis: *Da zu Zeiten ein liegend Gut einem ausländischen Fremden, so hinter anderer Herrschaft sesshaft, verkauft, so soll ein jeder Burger und Inwohner allda solche Losung zu thun Macht haben, referente Manzio in Dec. Palatin. q. 10. n. 10. et q. 11. n. 7. add.*

Churpfälzisches Landrecht P. II. Tit. 9. §. fin. hifce verbis:

Und demnach sich bisweilen zuträgt, daz Unsere Unterthanen, Fremden und Ausmärkern ein liegend Gut, in Unserm Churfürstenthum der Pfalzgraffschaft bey Rhein um ein benannt Geld verkauffen, welches andere Unsere Unterthanen und eines jeden Orts Einwohnere viel lieber selbsten um gemeldten Werth behalten wollten, lassen Wir es bey demjenigen, was hiebevor deswegen in Unserer Landes-Ordnung Tit. 15, statuirt und geordnet, durchaus bezwenden. f)

Obtinet porro iste retractus in comitatu *Stolbergensi*. g)

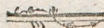
Quoad retractum huncce generalem in *Ducatu Würtembergico*, distinguendum nempe hoc iure est, inter ea bona immobilia, quae iam ante annum 1536, et ea, quae post hunc demum in forepsium manus pervenere, ita, ut haec omni tempore, nulla etiam eorum ad alium forensem imminente vel facta alienatione, quoniam possideri ex contractu cen-

cenfeantur ipfo iure nullo, revocari remedio nullitatis poffint; illa autem quum contractum valide quondam inquit praefupponant, non nifi a forenfi abalienata ad forenfem et iure retractus territorialis communis peti redimique debeant. h)

Retractum territorialem *specialem* inter cives unius eiusdemque territorii approbaverunt; iura *Württembergica* P. II, T. 16. Rubr. *von Marklofung* Ord. Prov. *Württembergica* Tit. 18. iura *Marchio Badenfia*, *Landesordnung* Part. 6. Tit. 3. pr. et §. 2 sq. *Principatus Hobenzolleranus*, *Fürftl. Hobenzollerifch. verbesserte Landes-Ordnung*. Tit. 39. §. 40. *Comitatus Hobenloicus*, *Hobenloifch. gemeinsames Landrecht*. Part. 3. Tit. 5. §. 11 sq. p. 75. i)

In plurimis denique Sueviae aliisque Rhenanis atque Franconiae locis hic retractus specialis constitutionibus vel confuetudinibus receptus est. Praecipue quoque ex observantia in municipiis superioritati reipublicae Norimbergensis subiectis viget.

Regulariter itaque uti ex dictis comprehendere licet, bona immobilia saltim retrahi poffunt; nihilominus tamen plures legiflatores ius retractus ad bona quaedam mobilia, ad victum amictumque potiffimum pertinentia, ne eorundem inopia ac caritate cives affligerentur, extenderunt.

Inprimis in ducatu *Württembergico* plura huius retractus rerum mobilium exempla occurrunt, partim in ordinatione provinciali partim in recentioribus Edictis fundata.

Huc pertinet a) retractus rerum hereditariarum restitutioni obnoxiarum (*der binterfaelligen Güter*) b) pellium, c) lanae, d) novi vini, e) bouum faginatorum f) denique adhuc retrahi possunt, frumenta et vina, ab administratoribus reddito ad cameram ducalem utramque spectantium vendita.

Praeterea in terris *Brandenburgico-Culmbacensibus* retractus omnium rerum mobilium, in *Hassia* autem saltim iumentorum, atque in terris *Tyrolensibus* corii retractus introductus est. k)

Ceterum ex statutis quibusdam e. g. *Budiffensibus*, *Querfurtensibus* aliisque, in emendis rebus in mercatu publico venalibus, cives iure propolii quoque fruuntur. l)

a) Eiusmodi exceptio deprehenditur in Ord. Prov. *Holsariae* P. III. p. 1377. et 1427. ubi vicis quibusdam commercii civici, atque unionum iura tributa sunt; sed non multum ab eorum opinione abhorreo, qui eos hoc ipso facto urbes euassisse censent. Tantis iuribus quoque gaudet vicus *Fürth*. Nec non nobiles immediati circuli *Sueviae* vi Priv. Caes. de a. 1688. pagis qui potestati eorum subfunt, iura unionum concedere valent. Olim quidem muri praecipuum inter alia urbis characterem constituere videbantur, quod vero hodie vix amplius huc referri potest, ex quo plures urbes sine muris conditae atque omnibus iuribus praeditae sunt.

b) AV-

- b) AVGVST. FRIEDR. SCHOTTS *Samml. zu den teutschen Land- und Stadtrechten*. Leipzig. 1773. II. Tb. p. 26.
- c) RICCIVS *von Stadtgesetzen* p. 570.
- d) SCHOEPPF *de retractu territoriali communi, iure perpetuae reuisionis et alienatione necessaria, ceu modis cumprimis Würtemb. reuindiendi bona incorporata a forensibus possessa*. Tub. 1742.
- e) RICCIVS *von Stadtgesetzen*. p. 569.
- f) SCHOEPPF *diff. cit.* §. 9.
- g) WAHL *de iure protimisco seu retractu territoriali perpetuo* §. 18.
- h) SCHOEPPF *de retractu territ. Markt-Losung German. dict.* §. 3. et 27.
- i) SCHOEPPF *de retractu territoriali germanice Markt-Losung*. Tub. 1748. §. 7.
- k) Plura exempla attulerunt: KAPFF *de iure retrahendi res mobiles*. Tub. 1771.
- WALCHS *Naeherrechte*. p. 155.
- l) SCHOTTS *Samml. zu den teutschen Land- und Stadtrechten*. II. Tb. p. 31. et 155.

§. IV.

DE IVRIBVS COMMERCII CIVICI QVAE E) MAXIMAM CIVIVM MUNICIPALIVM IVRIVM PRAEROGATIVAM EFFICIVNT.

Praecipua autem civium municipalium praerogativa E) in facultate *negotiationem civicam* (bürgerliche Nahrung) *exercendi*, consistit, nempe commercia, opificia atque artes, quae potiora oeconomiae urbanae capita constituunt. Ex hac itaque ratione, atque vt civitates magis magisque florent, municipiis antiquissimis iam temporibus, tam a principibus suis, quam ab imperatoribus, facultas concedebatur, intra

intra milliarii districtum multa prohibendi, quae ex libertate naturali alias suscipi potuerunt; e. g. ne nundinae instituerentur, vinum atque cerevisia venderentur, commercia, opificiaque, exceptis solummodo iis, quibus ruri vitam degentes plane carere haud potuerunt, exercerentur. a)

Sigillatim nunc autem partium, ex quibus commercii civici iura consistunt, mentionem faciam. Inter civitatum iura eminent,

- 1) *ius Commerciorum*, sive *Mercaturae*, quod ita fere civitatibus proprium est, ut pagis plerumque plane negetur. Censent quidem nonnulli rerum Germanicarum scriptores, Heinrici I. temporibus, qui praecipue contra Hunnorum incursiones multas urbes exstruendas, moenibusque cingendas curabat, commercia in eas esse translata, atque ad *Witticindi* Annales plerumque provocant; verum enim vero, iste eiusmodi Henrici dispositionis mentionem haud facit. Nihilofecius tamen ex aliis diplomatibus fide dignissimis constat, ius commercia exercendi, urbibus olim solummodo tributum fuisse. *Bulco* dux Silesiae in diplomate quo Friburgum A. 1337. civitatis iure donavit, huic urbi, ex more antiquo Franconiae et Teutonico, ius alendi mercatores et prohibendi opifices, intra

tra, milliarii districtum concessit. vid. de *Ludewig* Tom. IV. Rel. p. 41. et 42.

In plerisque hodie urbibus mercatorum collegia constituta deprehenduntur, quibus deinde ius prohibendi omnino competit, quominus alii quam ipsorum societati adscripti mercaturam exercent.

Nec immerito *Pharmacopolia* commercio civico adnumerantur, praesertim cum ipsis summa inspectione et consumptione opus est. Negotium quoque ipsum partim ad mercaturam partim ad rem artificiarum propius accedit, quae tamen civitatibus propriae putantur. b)

2) Praecipua porro commercii civici pars in *iure opificiarum* consistit. Ex pristinis enim iam temporibus res opificiarum urbibus solum propria habebatur; nequaquam igitur in pagis nobiliumque praediis opifices admittuntur, nisi eos excipias, quibus rusticana vita plane carere haud potest, e. g. fartores, futores, pistores, fabros etc.

Opificibus etiam in municipiis vitam degentibus, ubi principis consensu in societatem coierunt, competunt *iura unionum, gildarum, tribuum*, (*das Zunftrecht, der Zunftzwang.*)

Si ulla in re Germani urbium Italicarum instituta adoptarunt, factum id certe in collegiis corporibusque opificum instituendis.

C

Quum

Quum enim seculo XII. et XIII. plures urbes opibus atque commerciis florerent, ac comitum, scultetorum, advocatorumque, quibus ab initio suberant, imperium paulatim excuterent; coeperunt primo collegia senatoria, consules atque magistratus Itatorum exemplo constituere, deinde opificum celebriorum collegia, eorundem more condere. Dicta sunt ea collegia in medio aevo, *gildae, uniones, Einnungen, Innungen, Zünfte, Aemter*, atque si analogis fides habenda est, illa circiter in medio seculi XII. orta sunt.

Illis autem magnos tumultus olim excitantibus, parum abfuit, quin universa abrogarentur. Sic Fridericus II. in comitiis A. 1200. Goslariae habitis ea tollere cupiebat, sed haud prospere hoc ei successit. Nec feliciora fuerunt conamina Henrici VII. dum opificum collegia paulo post 1231. in comitiis Wormatiensibus, multis principibus de turbis eorum querelas moventibus, abolere gestiebat, quippe plebeiis manibus pedibusque obnixè omnia faciebant. Eiusmodi igitur constitutis collegiis hodie ius prohibendi competit, quominus alii collegio haud adscripti opificium exercere queant.

Generatim vero iura eorum eximia, quae olim sibi opificum collegia arrogabant, conclusis imperii de A. 1731.

et

et 1772. quae in illustrando iure officinario hodierno utramque faciunt paginam mirum in modum restricta sunt.

- 3) In municipum iuribus ex observantia et illud est, quod *cerevisiam coquere, coctamque vendere possint*. Regulariter igitur ruri degentes nobilesque cerevisiam coquere, et venalem habere nequeunt, nisi id sibi speciali privilegio concessum, aut praescriptione, transactione cum civitatibus inita acquisitum doceant.
- 4) Ius *oenopolii* quoque praesertim Saxoniae Elect. aliisque municipiis, ita asseritur, ut nobilibus, aliisque pagorum incolis, vinum aliunde coemtum, vendere non liceat. c)
- 5) Quod denique *ad ius coquendi et vendendi vinum adustum* attinet, nihil certi quidem hic statui potest; attamen in plurimis Germaniae provinciis, praesertim in *Saxonia Elect.* terrisque *Vinariensibus* hoc ius urbis proprium putatur.

a) Vom Recht der Bannmeile, vid. *Historisch Diplomatisch Magazin*. II. B. 3 St. n. 4.

b) WESTPHALS *teutsches und Reichstaendisches Privatrecht*. I. Th. Leipzig 1783. P. 196.

c) *Churfuerstlich - Ord. Prov. de ao. 1555. Rubr. brauen, schenken, und andere bürgerliche Handbierung aufm Lande.*

§. V.

DE IURIBVS CIVITATVM MEDIATARVM EX IVRE
COLLEGIALI PROMANANTIBVS.

Ad civitatum municipalium iura, quae ex iure collegiali profluunt, refero.

- I.) *Ius civitatem muris portisque cingendi.* Hoc vero non essentialibus sed naturalibus potius civitatum iuribus est annumerandum, cum urbes quoque in Germania existunt, muris portisque plane carentes. e. g. Bambergium.
- II.) *Facultas universitatis bona acquirendi eaque administrandi.* Res universitatis duplicis sunt generis;
- a) *Res universitatis stricto sensu tales sunt,* quae in dominio universitatis existunt, quarum vero usus ad singula eius membra spectat. Huc pertinent: curiae, theatra, templa, ludi litterarii, molae, silvae, prata, furni etc.
- b) *Patrimonium universitatis,* quod oneribus universitatis sustinendis inservit. Ex variis fontibus reditus promanant, qui ad patrimonium universitatis pertinent.

Praecipue notari merentur.

- 1) Reditus vi domini civitati competentes e. g. ex aedificiis civitati propriis, fundis, fossis urbem cingentibus etc.
- 2) Reditus ex regalibus a principe municipio concessis, e. g. omnes reditus fiscales, ex detractu, vectigalibus etc.
- 3) Redi-

3) Reditus qui ex iure collectandi collegiali profuunt.

Hi alique reditus aerario urbis inferuntur, et salariis aliisque publicis urbis commodis destinantur. Administratio rerum ad civitatem pertinentium in omnibus ferme municipiis magistratui municipali competit. Ex hac igitur ratione ipsi est facultas, constituendi aerarii praefectos, (*Stadtkammerer*) quorum officium idem est, ac administratoris generatim. Hinc res ad civitatem spectantes debita diligentia curare, rationes reddere, dolum et culpam levem praeflare, ut et reliqua cum usuris morae restituere tenentur. Nequaquam vero novos sumtus absque magistratus superiorisque consensu erogare, nec civitatis bona alienare possunt. Civitates enim uti inter omnes constat, pupillorum iuribus fruuntur, quae itaque de pupillis constituta sunt, ea etiam ad civitates municipales pertinent.

Quibus ex causis ad validitatem alienationis requiritur:

- α) Iusta causa, s. ob necessitatem, s. utilitatem.
- β) Causae cognitio a magistratu instituenda.
- γ) Opus est etiam consensu s. confirmatione domini territorialis.
- δ) Porro quoque consilii est, civitatis bona publice sub hasta vendere.

In plurimis etiam municipiis nequidem hae solennitates sufficiunt, sed requiritur adhuc consensus *deputatorum civium*, (*Bürgerdeputirten, Ausschüsse, bürgerliche oder grössere Rathscollegien.*) Nec in hoc solum casu, sed in aliis gravioris momenti causis, e. g. si administratores civitatis mutuas pecunias sumere cupiunt, si bona universitatis locantur, rationes redduntur, hi in consilium vocari debent. a)

III.) *Ius conferendi ius civitatis*, quod municipiis ex iure collegiali etiam competit, regulariter est penes urbis magistratum, in quibusdam vero Germaniae provinciis confirmatio principis accedat necesse est. Sic receptio extraneorum in omnibus municipiis, quae reipublicae Norimbergensi subsunt, non nisi praevia causae cognitione, a curia provinciali instituta peragi potest. b)

Non recipere vero licet *bannitos homines proprios, iudaeos*; quamvis iudaei, auctoritate domini territorialis, hodie sub certis plerumque conditionibus recipiantur. Arcentur etiam in quibusdam municipiis *nobiles*. c)

In nonnullis porro Germaniae regionibus ab iis, qui in civium numerum cooptari cupiunt, requiritur, ut certam pecuniae summam in bonis habeant. Sic in municipiis *Saxo Isenacensibus* persona, quae iuris civitatis com-

pos

pos reddi cupit, patrimonio 200. Imp. instructa esse debet. *Erfurti* 200. flor. opus est, d)

In *ducatu Württembergico* 300. flor. requiruntur. e)

IV.) *Ius condendi statuta subordinatum ex iure collegiali descendens.*

Potestas leges ferendi ex superioritate territoriali quidem profluit, ideoque principi solum, nec vero municipiis, tanquam corporibus subordinatis, nisi vel expressa vel tacita imperantis concessione hocce ius impetraverint, adscribitur.

Nihilofecius tamen in quibusdam casibus facultas statuta condendi ipsis haud est deneganda, praesertim cum cuiuslibet licitae, nec non privilegiatae societati, talia remedia ad finem sibi propositum obtinendum inservientia, eligere atque constituere liceat.

Sic valent 1) tantum eiusmodi statuta res municipales, communitatisque, nec non Politiam urbis concernentia. Alias enim communitas fines potestatis ex societatis iure ipsi competentis excederet. Nec vero generatim definiri potest, quae sint res communitatis, sed haec partim ex communitatis sine, partim ex natura aliorum a municipiis adquirentium iurium determinantur necesse est; e. g. si civitas municipalis iurisdictione est praedita, res quae
iuris-

iurisdictionis exercitium concernunt, huc referri possunt.

- 2) Ne adversentur autem talia statuta, absolute praeceptivis atque prohibitivis, tam imperii quam provinciae legibus.
- 3) Deinde eiusmodi statuta conventionalia supremae principis inspectioni subsunt, f)

V.) *Ad iura, quae civitatibus eo ipso quod civitates sunt, competunt, ius politiae pertinet.*

Hocce ius, quod urbes, exortis magistratibus, quibus hodie adhuc seu certis politiae collegiis administratio delata est, iam iam exercuerunt, concernit solum res municipales, partim ad securitatem, partim ad vitam commodiorem iucundioremque gerendam spectantes.

Hac ex ratione urbibus municipalibus condere licet ordinationes incendiarias, pauperum, statuta vestiaria, convivalia, nec non pretium frumentorum constituentia.

Ne vero respublica detrimentum capiat, salva tantum principis inspectione intelligenda sunt g)

VI.) *Ius collectandi collegiale* ab illo, quod princeps vi superioritatis territorialis exercet, insigniter differens, municipia recte sibi arrogat, praesertim cum omnia societatis cuiusdam membra ex iuris collegialis legibus sint obstricta,

fricta, ad ea, quae ad conservationem societatis pertinent, conferenda.

Requiritur autem iusta necessitatis causa, atque ut reditus civitatis ordinarii haud sufficiant.

Opus est etiam consensu deputatorum civium, principisque confirmatione ac ratihabitione, quovis casu impetranda.

VII.) Cum civitates vel universitates non aliter, quam per suos syndicos actiones litesve proponere et peragere queant, propterea et municipia suos sibi possunt constituere *syndicos*, qui sunt actores sive defensores civitatis. In multis urbibus syndici perpetuo hoc officio fungentes deprehenduntur praecipue Brunsvigae etc.

VIII.) Ex iure collegiali profluit porro *ius conventus civium instituendi*, ibique de causis civitatis collegialibus tractandi, cum societas hocce iure destituta ne cogitari quidem possit.

IX.) *Ius eligendi sigillum.*

Quaevis enim persona publica signum habeat necesse est, quo negotiis actibusque suis fidem conciliare possit. Plerumque tamen principis confirmatio adhiberi solet.

D

X.) Ex

X.) Ex iure communi varia quoque beneficia, ac iura, quorum singulatim nunc faciam mentionem, municipiis tribuuntur.

a) Sic generatim civitates municipales gaudent iuribus minorum; quae itaque de pupillis constituta leguntur, ea etiam ad municipia pertinent. h)

b) Quadriennio igitur restitutionis in integrum a momento quo, in locum mali, alius constitutus est administrator, uti possunt.

c) Contra civitates etiam quadragenaria praescriptio tantum locum habet. i)

d) Vfusfructus civitati vel universitati concessus centum annos durat, nisi ante huius temporis lapsum universitas penitus dissolvatur. k)

e) Civitates municipales quoque in administratorum suorum bonis pignus tacitum habent. l)

f) Ratione eorum, quae civitatibus ex contractu debentur, privilegio personali in debitorum bonis fruuntur. m)

g) Civitas quoque ex administratoris mutuo non obligatur, nisi vel consensum legitime datum vel pecuniam in civitatis utilitatem versam esse creditor probet. n)

h) In

h) In praxi denique civitatibus aere alieno obrutis competentiae beneficium tribuitur, ut scilicet aliquid residui maneat, ad publicas necessitates, e. g. ad reficienda aedificia publica, persolvenda salaria, quamvis, tali casu existente, numerus personarum publicarum, ad paucitatem redigi, atque salaria etiam diminui soleant. e)

XI. Ex iure collegiali denique promanat adhuc facultas nominandi atque eligendi magistratum civitatis, cum quodvis corpus eas personas eligere possit, quibus legitimam administrationem iurium suorum demandare velit. Hodie vero perpaucae urbes iure nominandi atque eligendi magistratus omnimodo gaudent, sed vel ad principis confirmationem petendam obligantur vel principes hocce ius sibi sumunt.

In *Ducatu Württembergico* ius nominandi ac eligendi praepositos (*Communvorsteher*) civitatibus adhuc factum tectumque conservatum est. p)

In *Prussia* hoc electionis ius a rege hac conditione civitatibus confirmatum est, ut subpraefectis, qui missionem impetrarunt, militibusque invalidis officia minora conferantur. q)

Quod ad municipia reipublicae *Norimbergensi* subiecta atinet, ius eligendi magistratibus quidem municipalibus

tribuitur, sed non nisi sub auctoritate Curiae Provincialis, et illustrium Deputatorum in quovis actu electionis praesentium.

In plurimis autem municipiis ad hanc dignitatem saltim iure civitates iam exornati, virique morum bonitate conspicui, atque dignitate eminentes adspirare possunt. Nonnunquam etiam requiritur, ut illi, qui magistratus muneris participes reddi cupiunt, gradum doctoris aliasque qualitates adquisiverint, seu ex tali familia, cui aditus tantum ad hanc dignitatem capessendam patet, ortum traxerint. r)

Numerus vero senatorum admodum est varius, ita ut nil certi definire liceat.

Quod ad iura attinet, quae magistratibus municipalibus regulariter tribuuntur; huc referri merentur sequentia.

- 1) Collegio senatorio administratio aerarii urbani omnino competit, vocatis tamen in partem deputatis civium.

Hac igitur ex ratione ipsi est facultas

- a) Custodiendi arcam civitatis.
- b) Constituendi officiales camerae.
- c) Exigendi, atque administrandi redditus.

d) Ratio.

- d) Rationes ipsi quoque ab officialibus quotannis reddantur necesse est, in plurimisque municipiis hoc casu deputati civium adhuc adhiberi solent.
- e) Nec minus magistratui facultas competit civitatis expensas determinandi.
- 2) Senatui oppidano porro ceteros civitatis officiales nominare atque constituere licet, e. g. grammateos, actuarios, vigiles, lictores etc. *)
- 3) Administratio etiam iurium collegialium, ad urbis magistratum pertinet.
- 4) Denique non potest non ipsi facultas competere administrandi cetera urbi a principe concessa regalia, f)
- a) FISCHERS *Lehrbegriff saemtl. Kameral- und Polizeyrechte*, I. Th., p. 588.
- b) COLMARI *diff. de iure civit. Norimb.* Alt. 1781, §. 15.
- c) HOMMELI *diff. de acquirendo vel amittendo iure civit.* §. 12.
- d) EAMINGHAVS *diff. de acquisitione et resignatione iur. civit.* §. 19.
- e) *W ü r t e m b e r g i s c h e Commun- Ordnung*, S. 45.
- f) Egregie hancce materiam enodavit SCHNAVBERT *in den Beytraegen zum teutschen Staats- und Kirchenrecht*, Gießen 1782, n. 5.
- g) FISCHER l. c. p. 596.
- h) l. 3. C. de iure reipublicae.
- i) Nov. III.
WALCH *Contr. Iur.* p. 100.
- k) l. 56. de usufructu et quemadmod.

- l) l. 20. C. de administrat. tut.
 GMELINS *Ordn. der Glaubiger. Frankf. und Leipz. 1776. p. 327.*
- m) l. 38. §. 1. ff. de rebus auct. iud. possid.
 GMELIN l. c. p. 392.
- n) l. 27. D. de rebus creditis.
 KOBII *Tract. de pecunia mututicia tuto collocanda §. 49.*
- o) KOBII *Tract. §. 49.*
 STRYCK *Vsu mod. Pand. Lib. 42. Tit. 3. §. 21.*
- p) *Württembergische Commun-Ordnung. I. Abschn. §. 1.*
- q) FISCHER l. c. p. 634.
- r) Existit enim etiam in quibusdam civitatibus municipalibus patriciorum ordo. FISCHER l. c.
- s) vid. generatim FISCHER l. c.
- *) In Rep. Norimb. Gramatei a Curia Provinciali sub auctoritate Perillustri Senatus constituuntur.

§. VII.

DE IIS CIVITATVM IVRIBVS QVAE SINGVLARIBVS TAM IMPERATORVM QVAM PRINCIPVM PRIVILEGIIS NITVNTVR.

Praeter ista ex iure collegiali promanantia iura, plurae sane civitates aliis adhuc iuribus gaudent, quae tam imperatorum, quam principum suorum concessione vel expressa vel tacita illis obtigerunt.

Sic I) multae urbes iurisdictionem et civilem, et criminalem adquisiverunt. Antiquissimis quidem temporibus seculi

teti

teti in discutiendis causis ad civilem, principum vero advocati ad criminalem iurisdictionem spectantibus versabantur, electis tamen scabinis, qui sententiam pronunciarent. At successu temporis, quum pleraeque urbes potentiores evaderent, ac divitiis abundarent, facillime illis occasio data fuit, amplissima iura acquirendi.

Quum enim principes pecunia persaepe indigerent, a civitatibus suis opulentioribus praecipue eam sumere cogebantur, atque illis pecuniam offerentibus varia iura, ac, inter cetera iura, etiam iurisdictionem concedebant. Multae porro urbes iurisdictionem civilem ac criminalem praescriptione immemoriali, aliisque titulis adquisiverunt. a)

Praecipue urbes mediatae in *Ducatu Württembergico* immemoriali praescriptione tam civilem quam criminalem iurisdictionem adeptae sunt.

Omnes quoque civitates *reipublicae* Norimbergensi subiectae gaudent iurisdictione civili, quid? quod nonnullae etiam iurisdictione criminali, e. g. Altorfium, Laufa, Hersprucum. Delinquente deprehenso plerumque res ita expediri solent. Inquisitio generalis soli praefecto scabinisque loci competit; quodsi vero ad inquisitionem specialem est
pro-

progrediendum, Norimbergam delinquens ducitur, ibique iudicio criminali ordinario traditur (*Schoepfenamt*). Sententia deinde criminali lata delinquens remittitur, ibique habito prius iudicio criminali, executio sententiae peragitur, quamvis hodie, ut impensis parcat, raro id fieri soleat. b)

II.) *Ius fisci* multis etiam urbibus provincialibus competit. Regulariter quidem iura fisci ad principis regalia pertinent, nec ipso iure civitatibus mediatis conceduntur; nihilofecius tamen plures urbes ius fisci principis concessione expressa aut tacita adquisiverunt. Praecipue in *Saxonia Electorali* magistratibus municipalibus ius fisci, in facultate occupandi bona vacantia praecipue consistens, principis beneficio indultum est. Extra Saxoniam multae quoque urbes hocce iure sunt exornatae. c)

Quod ad municipia *Norimbergensia* attinet, ius fisci a Perillustri Senatu exercetur.

III.) Eodem modo civitatibus mediatis *ius statuendi absolute tale* obtigit. Recentioribus autem temporibus, cum potestas legislativa tanti habeatur, hocce ius mirum in modum est restrictum, atque perpaucae tantum urbes eo adhuc fruuntur. Sic *Franckenbergium* in *Hassia*, *Wisnaria*, *Roslo-*
chium

cbium, Straßfundium, illo iure statuendi absolute tali gaudent. d)

Eiusmodi vero urbes

- a) nec talia statuta condere possunt, quae principum regalibus officijunt. e)
- b) Multo minus statuta provinciae salutis adversantia, praesertim quum etiam in Germania imperii statibus tales leges provinciales ferre haud liceat, quae in detrimentum imperii vergunt.
- c) Denique adhuc statuta perniciofa a principe vi supremae inspectionis restringi, atque pro diversitate circumstantiarum penitus tolli possunt. f.)

IV.) Principum privilegiis ac praescriptione immemoriali, innititur porro *facultas detractum exigendi*, praecipue cum partem iuris collectandi efficiat, ideoque principum regalibus sit adnumeranda. Multae tamen urbes mediatae hoc iure sunt exornatae.

Sic in generali privilegiorum confirmatione civitatibus suis iuris detractus exercitium simul firmavit *Georgius Wilhelmus Marchio Brandenb. Culmbac.* Pari modo in *Ducatu*

E

Bruns-

Brunsvico Luneburgensi ius detractum exigendi civitatibus, si possessionem eius longævam probare possunt, ab electore A. 1703. confirmatum est. g)

Civitates municipales *reipublicae Norimbergensi* subiectae, gaudent quoque iuris detractus exercitio.

V. Nonnullae urbes municipales, uti *Magdeburgum, Minda, Halberstadium, Sedinum*, etc. ius numos cudendi, pluresque adhuc *vectigalium ius* privilegiis sibi compararunt. h)

VI.) Nec minus in iis territoriis, in quibus ordines provinciales vigent, quorumque consensu in gravioribus negotiis opus est, civitates municipales *iure suffragii in comitiis provincialibus gaudent*. Haec iura praesertim in *Ducatu Württembergico*, atque in *Hassia* obtinent. i)

VII.) Praeterea quum commerciis promovendis maxime inferviunt *nundinae solennes*, (*Messen*) in nonnullis urbibus mediatis auctoritate Imperatoris Dominique territorialis illae instituebantur.

Praecipue insignes sunt *nundinae Francofurti ad Viadrum, Lipsiae, Naumburgi, et Brunsvigae* quae, imperatorum concessione adhuc innituntur. k)

Nundi-

Nundinae verò minus solennes (*Iabrmaerkte*) in plurimis urbibus municipalibus institutae deprehenduntur.

VIII.) *Ius stapulae*, quo mercatoribus necessitas imponitur, in certo districtu, merces advectas, vel indistincte omnes, vel determinatas tantum in loco privilegiato civibus venum exponendi, etiam multis olim urbibus commercio florentibus obtigit. Tali insigni iure praecipue gaudet *Lipsia* et *Magdeburgum*. 1)

IX.) Fruuntur etiam vi privilegii quaedam civitates *iure emporii*, quod civitatibus facultatem tribuit, ut quidem unusquisque extraneus merces suas eo transferre venumque exponere possit, nemini vero extraneo, sed mercatoribus aut civibus istius loci illas vendere liceat.

X.) Denique notari adhuc meretur *ius Geranii*, quod vectigalibus plerumque est annexum, atque necessitatem infert, non quidem vendendi merces transvectas, sed ponderandi, vel mensurandi, ne vectigalia defraudentur.

a) BVDER *diff. de modis adquisitae a civitatibus Germaniae mediatis iurisd. criminalis.*

b) QVENZER *diff. de nemesi provinciali Norica.*

c) MENSER *diff. de iure fisci civitatibus municipalibus competente.*

d) RICCIUS *Entwurf von Stadtgesetzen. p. 339.*

- e) RICCIUS l. c. p. 346.
 f) RICCIUS l. c. p. 356.
 g) BONHOEFFER *diff. de iure detractus*. p. 71.
 h) FISCHER l. c. p. 626.
 i) *Vollstaendige Darstellung der Rechte des groeßern bürgerlichen Ratbs zu Nürnberg sowohl überhaupt als besonders in Steuerfachen*. p. 55.
 k) PÜTTER's *historische Entwicklung der heurigen Staatsverfassung des deutschen Reichs* III. Th. p. 266.
 l) PÜTTER l. c. p. 278.

§. VIII.

DE SVPREMA PRINCIPIS INSPECTIONE IN VRBES
PROVINCIALES.

Variis modis suprema haec principis in urbes municipales inspectio se se exferit.

- 1) Illi, qui in civium numerum recipi cupiunt, uti supra iam eius mentionem feci, saepe principis adhuc concessione, atque consensu indigent.
- 2) In plurimis etiam Germaniae provinciis si eliguntur deficientes magistratus, aut electioni a principe delegatus adfit, aut principis confirmatio accedat necesse est.
- 3) Quum

- 3) Quum porro reipublicae quam maxime interfit, ut universitatis bona conferventur, nec temere dissipentur, civitates quoque vel qui eis praesunt, de bonis locisque suo arbitratu disponere eaque alienare nequeunt, nisi impetrato principis consensu. Quodsi vero infcio principe alienatio suscepta fuerit, invalida est, alienataque revocari possunt. a)
- 4) Ex hac itaque ratione generatim nulla insignis bonorum civitatis mutatio sine principis praescitu suscipi potest; sed semper, ne illa in reipublicae detrimentum vergat, utque potius usus bonorum in commune civitatis commodum dirigatur, cognitio est necessaria.
- 5) Ne vero civitates municipales aere alieno obruantur, atque inde summum detrimentum capiant, multo minus illis, qui civitatibus praesunt, mutuas pecunias sumere licet, nisi antea principem de eo certiore reddiderint, ut causae cognitionem de necessitate instituere possit.
- 6) Si qua opera publica seu aedificia in locis universitatum exstruenda, illa nonnisi principis auctoritate adornanda sunt. Quamvis quidem magistratus urbis de sumptuum ratione, quibus opus sit, nec non de aedificandi modo, quo commodis universitatis maxime consulatur,

recte consilia ineat, nihil tamen prius conficiendum curet, quam instituti ratione ad principem relata, ab eoque comprobatione impetrata. b)

7) Nec quoque est dubitandum quin principi ius competat singulis annis rationes reddituum urbis exigendi. Sunt enim civitates personae quasi minores, adeoque tutelae principis supremae eo magis subiectae, quam principi quam maxime cura cordique esse debeat, ne civitates, in quarum conservatione salus totius reipublicae potissimum consistit, mala administratione pessumdentur, atque ad incitas redigantur. Usque ad dimidium saeculi XVI. urbes statum aerarii mirum in modum celabant, atque principes ab omni cognitione arcebant; hodie vero in omnibus bene ordinatis Germaniae provinciis, quotannis rationes seu coram principum commissariis redduntur, seu eorum collegiis ad revisionem exactamque cognitionem de iis instituendam traduntur c)

8) Illae etiam civitates quae iure statuendi absolute tali haud gaudent, si earum statuta effectum producere debent, principis confirmationem approbationemque antea ut petant obligantur. d)

Civitates

Civitates municipales Norimbergenses igitur, si statuta condere velint, prius iudicio provinciali ea proponere debent. Deinde ab illo ad senatum deferantur, eiusque demum confirmatio accedat necesse est.

9) Quamvis autem nonnullae urbes iure statuendi absolute tali fruuntur, nihilofecius tamen uti supra memoravi, statuta et consuetudines quae rationi adversantur, ac ex quibus damnum reduntat, a principe vi supremæ inspectionis restringi, atque penitus abrogari possunt.

10) Opus est porro inspectione principis si ordinationes politicae maioris momenti conduntur.

11) Nec ius collectandi collegiale a civitatibus, necessitate id exigente, aliter exerceri potest, quam adhibito in singulis casibus principis consensu.

12) A sententiis quoque in civitatum iudiciis latis, ad principis dicasteria appellari potest.

Concessa vero a Domino territoriali civitatibus criminali iurisdictione, ea, ne concedentis superioritas aliquid detrimenti capiat, praecipue eius inspectioni subest.

Hinc iudices criminales in civitatibus mediatis

a) sen-

- a) sententiam legibus provincialibus conformem ferre debent.
- b) Nec tumultuarie quoque procedant, alias enim querelae de nullitate processus ad principem deferri possunt.
- c) Protracta vero iustitia mandata de denegata et protracta iustitia petere licet.
- d) Ob abusum civitates provinciales iurisdictione omnino privari possunt.
- e) Competit porro principi ius sententias, in quibus poena capitalis decernitur confirmandi, ac
- f) denique ius aggratiandi. e)
- 13.) Generatim denique omnia civitatum mediatarum iura supremae principis inspectioni ita sunt subordinata, ut ob abusum ea refringi, et in communem totius reipublicae salutem dirigi possint.

a) GE. LVD. BOEHMERI *Elect. iur. civil.* p. 582. et 632.

LFYSER sp. 676. m. 13.

FISCHER l. c. p. 633.

b) BOEHMER l. c. p. 583. et 632.

c) STRYCK *Us. Mod. D. hoc. Tit.*

FISCHER l. c. p. 623.

d) RIC.

d) RICCIUS, l. c. p. 357 sq.

e) BYDER *diff. cir.* p. 24 sq.

§. IX.

DE INTERITV CIVITATVM MVNICIPALIVM.

Supereſt, ut etiam de modis agam, quibus vel ſingula civitatum municipalium iura, vel integra civitatum municipalium iura et privilegia, finiuntur ſeu tolluntur. Referrī huc poſſent

I.) ABVSVS iuris cuiusdam, contra ſalutem publicam tendens, cum reliqua privilegiorum analogia, ſecundum quam, uti inter omnes conſtat, abuſus privilegii inter praecipuos finiendi modos pertinet, omnino quoque ad privilegia civitatum municipalium ſua ratione applicari poteſt.

Tolluntur etiam II.) ob *delicta graviora*, praefertim perduellionis et laeſae maiestatis, quae olim iam in Germania poena banni atque privationis notabantur.

Quoniam vero a) propter abuſum ſingulorum iurium non facile ad eorum privationem princeps progredi poteſt, ſed alii mulctarum atque coercitionum modi tentantur; deinde b) administratorum viventium abuſus atque exceſſus poſteris innocentibus praeiudicium inferre, eiſque iura ſua

subtrahere, iniquum esset; c) poena banni vel totalis privationis hodie vix amplius occurrit; denique d) delicta talia integram totius civitatis municipalis everfionem seu privationem post se trahentia rarissime occurrunt: vix curatiores quasdam regulas adornare conatus sum, quae ad praxin forensis congruo modo applicari potuissent, praesertim cum non tam inspectio rerum criminalium, quam potius civilium, ad finem huius dissertationis spectauerat.

THESES.

~~_____~~

THESES.

I.

Est providentia.

II.

Male de vitae brevitate homines queruntur.

III.

Anima est immortalis.

IV.

Autochiria regulariter naturae repugnat.

V.

Hannibalem autem bene egisse puto, quod venenum sumsit.

VI.

Brutus atque Cassius intempestive vero sibi mortem voluntariam adsciscebant.

VII.

Homicidium qualificatum, quod Feigelius nuper Norimbergae commisit, iuste poena rotae affectum est.

VIII.

Hocce enim delictum, quod homo iste nequissimus commisit, ob spem lucri, latrocinii naturam induebat.

F 2

IX. Om-

IX.

Omissionem defensionis in causis criminalibus maioris momenti nullitatem processus involvere, *Meisterus* atque omnes fere iuris criminalis doctores censent.

X.

Mos veterum Romanorum atque Germanorum, quo poenae capitales in comitiis totius populi decernebantur, est egregius.

XI.

Tortura non est penitus abroganda.

XII.

Harmonia hominum felicitatem tantum promovet.

ULB Halle

3

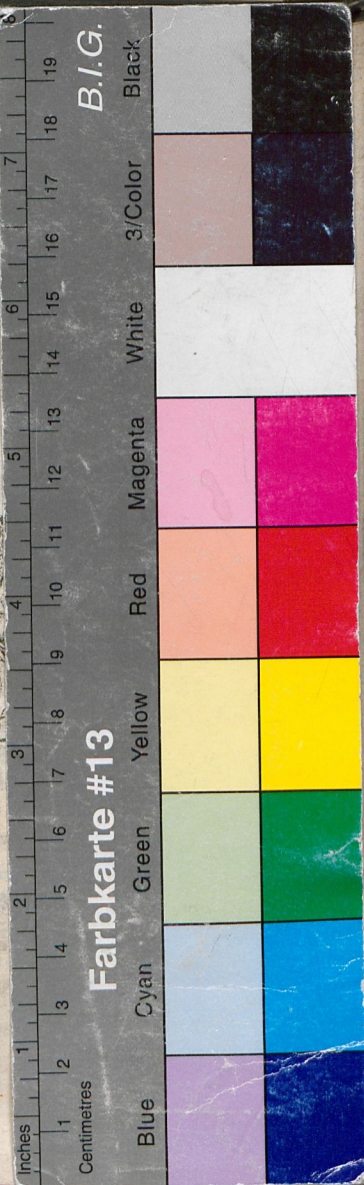
003 331 415

TA-06

7

1788

23

GODOFREDI HESSELII
REIPUBLICAE NORIMBERGENSIS ADVOCATI
EXTRAORDINARIJ
COMMENTATIO
DE
IVRIBVS CIVITATVM
MEDIATARVM
IN GERMANIA.

P. 114.

ALTORFII ET NORIMBERGAE
APVD GEO. PET. MONATH
C1D10CCLXXXVIII

